

Történeti korok öltözeteinek reneszánsza

Hottó Éva, Szűcs Ágnes

A Hagyományok Háza Népművészeti Módszertani Műhelye újszerű módot választott a Reneszánsz év szakmai eseményeinek előkészítésére. Konferencia, és további konzultációk keretében készülhettek fel azok a viseletkészítők, akik alkotásaikkal modellbemutatókon kívántak részt venni az ünnepi rendezvények sorában. A gondolatébresztő művészet- és viselettörténeti előadásra, valamint a reneszánsz ruhák modellezési és konstrukciós titkainak bemutatására a Budapesti Műszaki Főiskola munkatársaiként bennünket kértek fel.

A cél, a szakszerű ismeretek közvetítésén túl az volt, hogy az öltözettervezők és készítők a látottak és hallottak alapján megújíthassák kollekcióikat, legyen szó színpadi öltözékekről, táncruhákról, vagy napjaink divatjában is viselhető, a reneszánsz által inspirált ruhadarabokról. Hitelesség és korszerűség, rekonstrukció és átszellemült feldolgozás mind egy-egy tisztázásra váró fogalom volt az alkotók körében.

Reneszánsz gondolkodás – Reneszánsz viseletek

A humanizmus eszméit képviselők gondolkodásának középpontjában, az antik eszmény hatására, az ember és az egyéniség állt. A korszak társadalmi, gazdasági, kulturális változásai új korszakot nyitottak az emberiség történetében. A kézműipari manufaktúrák virágzása, a kereskedelem nagyarányú fejlődése a polgárság és a polgári gondolkodás térhódítását segítette. A hatalom és a vagyon emberei szellemi dicsőségre is vágytak. Magyarország, Anjou uralkodóinak köszönhetően már a reneszánszt megelőző időszakban szoros kapcsolatban állt Itáliával. Az előadásban nagy hangsúlyt kapott, hogy a reneszánsz év ünnepelt királya, Hunyadi Mátyás udvari művészete egyidős a világszerte csodált quattrocento és cinquecento művészetével. Büszkéek lehetünk arra is, hogy a magyar öltözködés tükrözte a kor szellemét, de egyéni ízekkel gazdagította az akkori divatot.

A viselet szoros összefüggésben van történeti környezetével. Egy ruhadarab csak öltözet, amíg az egyes ember céljait szolgálja. Viselet azáltal válik belőle, hogy a társadalom – vagy annak valamely csoportja, rétege – elfogadja és beilleszti öltözködési rendszerébe, szabályokat állít fel előállítására, viselésére. A ruhadarabok a kor ideálját tükrözik. A viseletek szerkezete, rétegei hivatottak arra, hogy az ideálnak megfelelő látványt létrehozzák.

A tervezés első lépéseként össze kell gyűjteni azokat a jellegzetességeket, amelyekből választhatunk néhányat az izgalmas látvány érdekében.

Az itáliai viseletekben jól érzékelhető a művészetek szeretete és az egyéniség szabadsága. A hétköznapi öltözékei nemesen egyszerűek, ugyanakkor méltóságteljesek. Az ünnepi viseletei és pompások

artistikusak (1. ábra). A jellegzetes minták, mint a gránátalma, az ékes him-zések, a tiszta, élénk színek, a cserélhető és fantázia-dús ruhaujjak, a finom himzéssel díszített ingek, a művészi eleganciával viselhető barett, mind inspiráló források a ma tervezői számára.

A német reneszánsz a viseletekben is megjeleníti a reformáció minden díszét és hivalkodást visszautasító gondolkodását. A polgári női öltözékek köténye, a vállat és dekoltázst takaró gallér az elvárt ideált mutatja. Az udvari öltözékek a hangsúlyos szíkontraszttal megjelenített hasogatott díszítésről ismerhetők fel.

A hatalmas és gazdag spanyol birodalom, alattvalóinak a reformáció hatására indult szabadságtörekvéseit kegyetlen szigorral törte le. A méltóságteljes, szenvedélyektől és indulatoktól mentes életforma szabály-rendszere jelent meg öltözködésükben is. A zárt, fém-szálakkal, gyöngyökkel, drágakövekkel díszített és szoborszerűen merev női ruhák pontos képet mutatnak a nők helyzetéről. Ennek a viseletnek francia és angol változatai, kényelmesebb bőségükkel, látványos dekoltázsukkal és teátrális gallérjaikkal, más ideálokról és életmódról árulkodnak. A hófehér csipkés gallérok és a fekete férfi öltözékek kontrasztja egyszerre mutatja a büszke nemesi eleganciát és a barokk fényárnyék drámai hatását.

Történeti korok öltözékelemei napjaink ruháiban

Egy ruhadarab, egy öltözkészlet formai megfogalmazásához gyakran fordulunk a múlt művészetéhez. Vannak ruhadarabok, mint például a reneszánsz ing, ami azóta is szinte változatlan formában jelenik meg nem csak az autentikus népi öltözködésben, hanem az etnikus stílus reneszánszának köszönhetően a hétköznapi divatban is.

A reneszánsz év kapcsán érdemes elgondolkodni azon is, hogy egy-egy érdekes, látványos öltözékelem, vagy jellegzetes színkombinációk és minta beemelése napjaink öltözködésébe egyediséget adhat a kollekciónak.

Egy külön konzultációt tartottunk az egyedi kollekciók tervezéséről, és a reklám célú színpadi kollekció tervezésének sajátosságairól. Szűcs Ágnes előadást illusztráló tervei, Hottó Éva modellezési és a Bagazia Stúdió kivitelezési munkája nyomán a „Reneszánsz a divatban – az etno reneszánsza” színpadi produkció emblematikus kollekciójává vált (2. ábra).

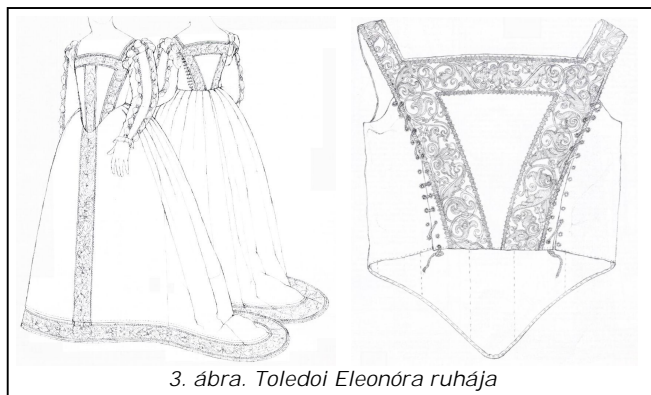
A kollekció kettős céllal készült. Az elsődleges elvárás a figyelem felkeltése, erőteljes színpadi jelenlét megfogalmazása volt. Ehhez segített a jellegzetes szín-kombinációk és reneszánsz öltözékelemek egymással összefüggő kollekciós megfogalmazása, ami az egyes modelleket is képes erősíteni. A másik

1. ábra. Firenzei női öltözkészlet

2. ábra. Modelltervek

3. ábra. Toledoi Eleonóra ruhája

cél az volt, hogy a színpadi öltözékeken túlmutatóan az egyes öltözékek alapelemei a mai, hétköznapi öltözködésben is viselhetőek legyenek.

A modelleket a XXVII. Országos Táncház Találkozóán a Budapest Sportarénában, valamint a reneszánsz rendezvények sorában a Budai Várban, Leányfalun és Pécsen mutatták be, nagy sikerrel.

Reneszánsz modellek konstrukciója és rekonstrukciója

Az öltözetkészítők sokszor tanácstalanok, hogyan őrizték meg ruháikban a „tisztá forrást”, ugyanakkor ma viselhető darabokat tudjanak kialakítani, akár színpadra, akár utcai viseletre szánják munkáikat.

Történelmi korok ruháinak készítése, a ruhák rekonstrukciója napjainkban többféle módszerrel történhet. Abban a szerencsés esetben, ha az adott korszakból maradt fenn az utókor számára öltözet, akkor az eredeti ruhadarabok tanulmányozása sokat segíthet a rekonstrukcióban. Az öltözet szabás módjának részletes megfigyelésére és a ruhaalkatrészek szabásmintáinak levételére van szükség.

Az irodalmi forrásmunkákból, különböző útleírásokból, beszámolókból, ruharendeletekből, hagyatéki leltárakból szintén képet kaphatunk egy-egy korszakból a társadalom különböző rétegeinek jellemző ruhadarajairól, a ruhák viselési módjairól, a felhasznált anyagfajtáiról, jellemző mintázatokról és színekről. A céhes mesterek mintakönyveiben a különböző mesteremkek szabásrajzait nagy gondnal örökítették meg, olykor még bizonyos részleteknél méretmegadás is szerepel a rajzokon.

Az írásos anyagok mellett rendkívül fontos szerepe van a különböző műalkotásokon megfigyelhető viselet-

rok világába kalauzolni bennünket. A szobrok, domborművek, kerámiatárgyak, a freskók, festmények stb. olykor egész apró részleteket is bemutatva ábrázolják az adott kor embereinek öltözetét. Ezek az ábrázolások szintén segítséget nyújtanak abban, hogy képet alkothassunk egy korszak, egy terület, térség viselettörténetéről (3. ábra).

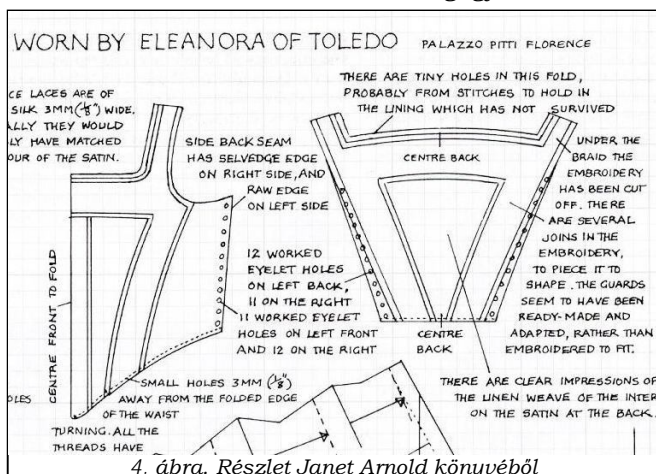
A rekonstrukció készítésekor, ha rendelkezésünkre áll a történelmi forrásmunkák alapján a ruha szabásrajza vagy egy restaurált öltözet szabásmintája, mely egy adott számunkra ismeretlen méretre készült, abban az esetben nagy szakmai felkészültséget igényel az a folyamat, hogy az adott méretű ruhadarabot egy mai testalkatra „átültessük”, méreteiben megfeleltessük a mai igényeknek, és elkészítsük. A régi korok emberei más méretekkel rendelkeztek, mint napjainkéi, általában jellemző a ránk maradt ruhák tanúsága szerint, hogy azok alacsonyabb, kisebb testalkatokra készültek. A minták feldolgozása során először meg kell állapítani a ruha méreteit, egy mai testméretnek megfeleltetni, majd a kívánt méret nagyságra módosítani. Ebben a munkafolyamatban az eredeti formát, a sziluettet, szabásvonalakat, íveléseket megtartva a ruhadarabok méreteit „aktualizáljuk” napjaink testméreteinek megfelelően.

Egy másik lehetőség ruharekonstrukció készítésére, mikor történelmi leírások képi és tárgyi emlékek alapján napjaink ruhaszerkesztési módszereivel kezdünk hozzá a munkához.

Ezzel a módszerrel először egy kiindulási mintát ún. alapszerkesztést készítünk, mely a kiválasztott testalkat méretein kívül a ruházati cikknek megfelelő minimális kényelmi többleteket is tartalmazza. Ezután alakítjuk, modellezzük a kiindulási mintánkat az elkészíteni kívánt ruhaformának megfelelően, majd szériázhatjuk a kívánt méret nagyságban.

A konferencia előadáson részletesen elemeztük egy-egy ruhadarab szabászati kialakítását Janet Arnold reneszánsz korabeli ruhadarabokat és azok szabásmintáit bemutató könyvéből (4. ábra).

Az eredeti ruhák festményen, fotókon szereplő képeit az öltözetről készített több nézőpontból bemutatott rajzok pontosítják, ahol a technológiai kivitelezés is látható. A leírásokban a ruhák díszítéséről, színeiről is olvashatunk. A szabásminták adott méretű négyzet-rácsra való elhelyezése lehetőséget kínál az 1:1 méret nagyságú felnagyításra, mely a modern számítógépes eszközökkel könnyen megoldható.

4. ábra. Részlet Janet Arnold könyvéből

5. ábra. Kivitelezett modellek a reneszánsz bemutatón

ábrázolásoknak. A különböző tárgyi emlékek a régi ko-

A reneszánsz kor viseletére a különlegesen szép redőzetet biztosító ún. nyakban ráncolt, vagy mellévarrott ujjú ingblúz volt jellemző. Ez az ingtípust a magyar nyelvterület különböző tájegységeinek népviseletében több területen is megőrizték.

Erre a korra a testközeli felsőrészek és különleges, bő ujjá megoldások jellemzőek. Az ujjakat a ruha testrészéhez gyakran szalagokkal erősítették, így a szűk felsőkben a mozgás megfelelő módon biztosított volt. A korabeli szabásrajzok mintája alapján az ujjá konstrukció kialakítása egészen laposan ívelt, az ujjív magassága alacsony, ami az ujjá testtől való elállításával a kényelmes mozgásszabadságot biztosítja a szűk testrész ellenére is.

Változatos gallérmegoldásokat figyelhetünk meg, a férfi ingeken látható egyszerű álló gallértól a látványos Stuart-gallérig.

Az általunk összeállított kollekcióban mindkét ruhaszerkesztési módszert alkalmaztuk (5. ábra).

Felhasznált irodalom

- Arnold, Janet: Patterns of Fashion, The cut and construction of clothes for men and women c1560-1620, Macmillan / Drama Book, New York, 1985.
- Historische Schnitte nach M. Müller & Sohn, HAKA-Schnittkonstruktionen; Rundschau-Verlag Otto G. Königer GmbH & Co., München, 2001.
- Historische Schnitte nach M. Müller & Sohn, DOB-Schnittkonstruktionen. Rundschau-Verlag Otto G. Königer GmbH & Co. KG, München, 2007.
- Szűcs Ágnes: Művészettörténet, divattörténet. Műszaki könyvkiadó, Budapest, 2003.
- Cser Andor: Művészetek és öltözetek története. Göttinger Kiadó, Veszprém, 2001.